

1988 SEDAT SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ

FERİT EDGÜ

EYLÜLÜN
GÖLGESİNDE
BİR YAZDI

❤
CAN

ROMAN

Ferit Edgü
EYLÜLÜN
GÖLGESİNDE
BİR YAZDI
1988 SEDAT SİMAVİ VAKFI
EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Can Yayınları: 265
Türk Edebiyatı: 71

© Ferit Edgü, 2007
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2007

1. basım: Ada Yayınları, 1988
Can Yayınları'nda 1. basım: 1989
3. basım: Mayıs 2009

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Jülide Altıntaş
Sayfa Düzeni: Gülay Yıldız
Düzelti: Nurten Sönmezcan

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0843-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Ferit Edgü
EYLÜLÜN
GÖLGESİNDE
BİR YAZDI
1988 SEDAT SİMAVİ VAKFI
EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

CAN YAYINLARI

FERİT EDGÜ'NÜN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI

YARALI ZAMAN / *anlatı*

BULUŞMALAR / *deneme*

ÇIĞLIK / *öykü*

AV / *öykü*

DO SESİ / *öykü*

İŞTE DENİZ, MARİA / *öykü*

BİR GEMİDE / *öykü*

Ferit Edgü, 1936'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nde başladığı öğrenimini Paris'te sürdürdü. 1976-1990 yılları arasında, kurucusu olduğu Ada Yayınları'nda, çağdaş Türk ve dünya yazarlarının, şairlerinin yapıtlarını yayınladı. Edebiyatın çeşitli alanlarında ürünler verdi. *Bir Gemide* adlı kitabıyla 1979 Sait Faik, *Ders Notları* ile 1979 Türk Dil Kurumu, *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı* ile 1988 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü aldı. *Hakkâri' de Bir Mevsim* romanından uyarlanan ve Erden Kırıl'ın yönettiği film, Berlin 33. Film Festivali'nde, aralarında Gümüş Ayı'nın da olduğu 5 ödül kazandı. Romanları, öyküleri, denemeleri Japonca ve Çince dahil birçok dile çevrildi.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

Çakır'ın Öyküsü	9
Ara.....	31

II. BÖLÜM

Su Testileri	57
--------------------	----

I. BÖLÜM

ÇAKIR'IN ÖYKÜSÜ

*Ve tüm bunlar bir başka gerçekliğin
derinliğinden gelip çınıyor içimde*

Fernando Pessoa
Saatlerin Geçişi

Hayır, yazmadım akır'ın öyküsünü. Yazmak istemedim değil, yazamadım. Yarım yüzyıl geçti. Hemen hemen.

Ne zaman yazmaya otursam, bir olanak ve bir olanaksızlıkla karşı karşıya kaldığımı gördüm.

Olanak: Sözcükler.

Olanaksız: Hangisi?

Olanak: Anılar.

Olanaksızlık: Sözcükler.

Yazacaktım, biliyorum, bir gün yazacaktım, tüm olanaklarımla ve olanaksızlıklarımıyla. Ama yazabilmek için bunları aşmam gerekiyordu. Aşamadım. Aştığımı sandığımda yanılmış olduğumu gördüm.

Düşleyen bir yazardım. O sıralar. Düşleyen ve düzleyen.

Ancak düzenlediğinde yazan. Yazabilen. Yazdıkları oldukça düzensiz olsa da. Yaşam gibi. Gene de, bugüne değin bir-iki satır yazdım. Yeteneğimin kurbanı olmayan. Hiçbiri yayımlanmamış olsa da. Kurban bendim. Sözcüklerin, anıların, olanakların, olanaksızlıkların kurbanı. Hiç kimse, ne ölü, ne diri, elimden tutmadı. Zaten bunu ben de istemedim. Çağdaşlarım beni düş kırıklığına uğrattı. Bense hiç kimseyi düş kırıklığına uğratmak istemedim. Yazdıklarımın büyük bir olasılıkla hiçbir önemi yoktu. Hiçbir değeri. Arada bir Kutsal Kitabı okudukça bunu daha iyi görüyordum.

İnsan, yayımlamadığı sürece düzeltebilir. Düzeltmek demek, özeleştirme demektir. Yayımlandıktan sonra böyle bir olanak yok. Bu durumda eleştirileri sineye çekmek gerek. Göğüs germek gerek. Ya da aldırmamak. Ama yayımlamak aldırarak demektir. Oysa, eleştirilere aldırılmayan, onlara göğüs geren, sineye çeken hiç kimseyi görmedim. Bu da beni korkuttu. Yazdıklarımı önemseyip, değerseyip yayımlarsam, dışardan gelen eleştiriler, haklı olsalar da beni yaralar ve ben de yarımı sarmak için kendimi, yani yazdıklarımı, savunmak zorunda kalırım diye düşünüp yayımlamadım.

Yayımlamadığım sürece, en ağır eleştirileri kendim yapıyor ve bundan hiç mi hiç yara almıyordum. Dolayısıyla, kendimi hiç kimseye karşı savunmak zorunda kalmıyordum. Özellikle okura karşı.

Çakır'ın öyküsünü bu nedenlerle mi yazmaktan çekindim?

Kırk yıl sonra. Bugün elli bir yaşında olduğuma ve Çakır, ben on yaşımdayken öldüğüne göre.

Bunda şaşılacak bir şey yok. Bir gün, ister istemez yazacağımı biliyordum. Kalem elime alır almaz, ilk yeni yetmelik şiirlerimden hemen sonra Çakır'ın öyküsünü yazdım. Ama yazamadım. Nerden başlayacağımı bilmediğimden değil. Hattâ nasıl başlayacağımı da biliyordum. Sanki. Her şeyi biliyordum. Tüm gençler gibi. Ama ben gerçekten biliyordum. Hiç değilse onunla ilgili her şeyi. Kendisi anlatmıştı, kış geceleri boyunca, sanki bir gün yazacağımı bilecek, yazmamı isteyerek, bana, ateşli hastalıklarında eşlik ederek, elimi avuçları içine alıp, "Bak şimdi sana bir masal anlatacağım, bir gün, sen de bunu başkalarına anlattırırın" derken. Ya da daha sonraları, atını tımar ederken, yanına yaklaştığımda, "Niçin

hep peşimdesin? Niçin hep beni gözlüyorsun? Ah! Sen de benim gibi garipsin” derken. Ya da bir akşam, bir kış gecesi, yemeğimizi hep birlikte yiyip mangalın başına toplandığımızda, babama, “Bey, biliyor musun ki garip bir oğlun var, ona her anlattığım masalı değiştirerek yazıyor defterine” dediğinde; babamın, “Sen nerden biliyorsun, a okuması yazması olmayan Çakır?” dediğini; onun, “Ama yazdıktan sonra bana okuyor” dediğinde; babamın, “Eee, değiştiriyorsa ne çıkar?” diye sorduğunda; onun, “Valla ne çıkacağını bilmiyorum, ama benim anlatmadıklarımı bu yaşta değiştirip yazdığına göre, günün birinde büyüüp bizleri de böyle yazarsa, diye korkuyorum” dediğinde; babamın, “Hani sen hiçbir şeyden korkmazdın?” diye yanıtladığını; bu yanıt karşısında, onun, “Bu öylesi bir korku değil; kendim için korkmuyorum, onun için korkuyorum” dediğini, babam, “Kimin için?” diye sorduğunda, “Onun için, oğlunuz için” diye yanıtladığını; babamın, “Öyleyse korkacak bir şey yok, çünkü yazdıkları çocukça, saçma sapan şeyler” dediğini; onun, “Yok öyle demeyin, pek öyle saçma sapan değil, benim anlattıklarımı değiştiriyor ve anlatmadıklarımı da ekleyip bana okuyor ve bunlar hiç de saçma sapan değil, büyük bir adam gibi yazıyor” dediğini; babamın, “Saçmalama Çakır, korkman için bir neden yok, o daha bir çocuk” dediğini; onun, “Korkmasına korkmuyorum Beyim, ama sizi uyarıyorum” dediğini; babamın rakısından bir yudum alırken, “Bir çocuğun yazdıklarından n’olacak, yazıyor işte” dediğini; onun, da kendi rakısını yudumlarırken, “Haklısınız Bey, benimki safsata” dediğini; ama bunu inanmadan söylediğini, daha o yaşta, beni ciddiye alan, geleceğinin, sanki elimde olduğunu sezen

tek insanın o olduğunu ansıyor, ama gene de, bir türlü yazamıyordum öyküsünü.

Tanrı herkesi kör, topal, kambur yapmadığı gibi, şair ve yazar da yapmıyordu.

Kamburdu.

Anasız babasız bir kambur. Bunca acıyı, yoksulluğu, yoksunluğu, yalnızlığı yaşayan sanki o değildi. Kendince bir yaşam kurmasını başarmış ender kişilerdendi. Bunu, bugün, yarım yüzyıl sonra söylüyorum.

İlk yazarlık sorgulamam: — Çakır, anneni, babanı hiç mi tanımadın? Doğuştan mı öksüz ve yetimsin? Ve aldığım ilk öksüz yanıtı: — Ne anamı tanıdım, ne babamı. Beni birileri büyüttü. Ama o kadar çok kişi büyüttü, o kadar çok el değiştirdim ki beni kim büyüttü, onları bile ansımıyorum. Çocukluğumdan beri çalıştım. Çalışmayana ekmek yok. Unutma bunu yavrum. Bin bir iş yaptım. Ama hep samanlıklarda, ahırlarda yatıp uyuduğum için olsa gerek, arabacı oldum. Atlarla büyüdüm.

— Hep atlarla mı?

— Kendimi bildim bileli. Öylesine ki onlarla konuşurum.

— Atlar da seninle konuşur mu?

— Konuşur. Hem yalnız kendi atlarım değil, tüm atlar.

— Öyleyse bana da atlarla konuşmasını öğret.

— Bak, bu öğretilemez işte.

— Niçin?

— Çünkü ahırda doğman, ahırda onlarla büyümen gerek.

- Bir tay gibi mi?
— İnanogl'u bir tay gibi, evet, iyi söyledin.
— Nece konuşuyorsun atlarla?
— Hiçbir şeyce. Nece konuşulur atlarla? Hiçbir şeyce.
— Ama onlar senin dilinden anlıyor, öyle mi?
— Evet. Ben de onların dilinden.
— Bunu bana öğretemez misin?
— Sanmam.
— Çok mu zor?
— Zor değil, başka bir şey. İnsanlarla konuşmamak. Atlarla konuşmak.
— Nasıl oluyor bu?
— Kendiliğinden.
— Peki bana anlattığın masalları sana kim öğretti?
— Atlar.
— Atlar sana masal da mı anlatıyor?
— Evet, gece olunca, ahırda lamba sönünce, ya onlar bana masal anlatıyor, ya da ben onlara.
— Bir gece ben de dinleyebilir miyim?
— Bu masalları anlatıyorum ya sana.
— Ama ben atların masalını dinlemek istiyorum.
— Ben sana onları da anlatıyorum. Sanıyor musun ki tümünü ben uyduruyorum?
— Ama ben atların sesinden dinlemek istiyorum.
— Ama onları sesi yoktur ki. Sessiz anlatırlar masallarını.
— Peki, sen nasıl anlatıyorsun?
— Senin anlayacağın bir dilde.
— Başkalarına da anlatıyor musun?
— Başkaları anlamıyorlar ki.
— Denedin mi?
— Denedim. Baban bile anlamıyor.

Atların ona anlattığı, onun atlara anlattığı masalları

bana anlatan akır'ın öyküsünü, belki de, bu öyküyü anlatacağım birini bulamadığım için yazmadım bugüne değil.

Bu bir avuntu olabilir.

Korkarım ki öyledir de.

Aslında anlatmaya değer bulduğum, anlatmam gereken bu öyküyü bugüne değin kaleme almamda, karşılaştığım olanaksızlıkların dışında, bir başka engel daha vardı: İstanbul'un bir köşesinde, atlarıyla yaşayıp ölen, küçük bir çocuğu avutmak için masallar uydurup söyleyen, kambur bir arabacının yaşam öyküsü kimin ilgisini çekerdi ki?

akır. Hiçbir zaman oy kullanmamıştı. Çünkü hiçbir yazmanın bir ahıra uğrayıp seçmen listesini yaparken, burda oy verecek biri olabilir mi diye kapı çaldığı olmamıştı.

akır. Hiçbir zaman karşı cinsten birini sevmemişti. akır. Hiçbir zaman karşı cinsten biri, kör, topal, kambur, cüce, ucube, hiçbir dişi, onu görmemiş, ona göz süzmemiş, ona söz atmamıştı.

Hiçbir zaman, akır böylesi bir yokluğun farkına varmamıştı. Ya da dışa vurmamıştı bunu.

Bu nedenle, hiçbir insanoğluna, hiçbir insankızına kin duymamıştı. Sevgiden yoksun değildi. Tam tersine, onun kadar sevgiyle dolu pek az insan tanıdım. Yalnız, atları, arabasını, beni, babamı değil, bahçesindeki salataları, domatesleri, biberleri, soğanları da seviyordu. Hattâ bahçesinin sınırını oluşturan incir ağacına dadanan kargaları bile. Bir gün olsun bu kargaları ürkütüp kaçırmak için elindeki sopayı salladığını, onlara bir taş attığını ya da bahçesine korkuluk diktiğini görmemiştim.

Bu insan, yaşamın içinde öylesine bir yer edinmişti ki kendisine, sanki bu ülkenin, hattâ bu dünyanın

insanı değildi.

Böylesi bir insanın öyküsü nasıl anlatılır?

Kime anlatılır?

Kim inanır?

Eğer bugün bu soruları soruyorsam, bunlar Çakır'ın yaşamından çok, benim yazarlığımla ilgili sorulardır. Eğer yazdıklarımın gücüne inansaydım, Çakır'ı bin bir kılığa sokar, yaşamı boyunca bir kez olsun tatmadığı aşktan umutsuz aşk öyküleri çıkarır; horlanan, yoksanan, bir kıyıya itilmiş insanlara garip bir ilgi duyan, onlara kapısını ve sofrasını açan, bununla da kalmayıp onları, hem bir soytarı, hem de kendisinin bir özdeşi olarak gören babamla olan ilişkisine değinir ve bunları gecikmiş bir efendi/köle ilişkisinin ipuçları olarak ortaya koyardım.

Böylesi bir öyküye ya da romanı kim dayanabilirdi?

Oysa, bunları hiçbiri yoktu Çakır'ın yaşamında.

O, yalnızca *vardı*. Orda. Yaşamın içinde.

Onunki de böylesi bir çakırkeyif yaşamdı işte.

Hayır yaşama boyun eğmiş, yazgısına katlanmış biri değildi. Neye boyun eğecekti ki? Boyun eğmek, başka bir yaşamın varlığını kabul etmek demektir. O ise, ahırdaki atlarıyla, bahçesine ektiği salata-soğanla özdeş; akşamları, babamla diz dize aynı yemekleri yer, aynı rakıyı yudumlarken, hiçbir şeye, hiç kimseye boyun eğmiyordu. Belki eğerdi. Ama hiç kimse, kendisinden böyle bir şey istememişti. Bunun bilincinde miydi? Bilemiyorum. Bildiğim, bilinci değil, düş gücüydü.

Bu yönü öylesine güçlüydü ki ne zaman, günün ya da akşamın ya da gecenin hangi saati olursa olsun, "Çakır bana bir masal anlat" dediğimde, nasıl bir masal istediğimi sorardı. "Gülünç bir masal" dediğimde, gene sorardı: "Hayvanlı mı, insanlı mı?"

“Hayvanlı” dediğimde, öylesine horozlar, tavuklar, ördekler, kazlar, tazılar, sansarlar, kurtlarla dolu bir masal anlatırdı ki, kendi kendime, acaba, insanlı masal isteseydim ne anlatacaktı, diye sorardım.

Bir gün, –yağmurlu, kasvetli bir Pazar günüydü- çini sobanın karşısındaki koltuğa gömülmüş, ailenin fotoğraf albümünü karıştırırken, Çakır’ın bu albümde, bir tek olsun, fotoğrafının bulunmadığını gördüm. Doğrusu babamın da pek fazla fotoğrafı yoktu. Daha doğrusu tek bir gençlik fotoğrafı vardı. Çakır’ın aile albümünde niçin bir fotoğrafı olsundu ki! Bence aileden biriydi Çakır. Fotoğraf albümünü dolduran, teyze, yenge, halalardan daha çok aileden biriydi. Ama yalnız bu aile albümünde değil, kuşkusuz, hiçbir albümde fotoğrafı yoktu Çakır’ın.

Askere de gitmediğine göre, hayatta belki hiç fotoğraf çektirmek zorunda kalmamıştı.

Elimdeki albümün sararmış, soluk fotoğraflarını karıştırırken, çocukluğuma ait bir fotoğraf ilgimi çekti: Bir el, başımın üzerinde bir güneş şemsiyesi tutuyordu. Fotoğrafa yarısı girmiş, o yarısı da, tam karşı-ışığa düşmüş birisi de, elinde kaşık, bana bir şeyler yediyor olmalıydı. Fotoğraftaki ben, dört-beş yaşlarımda olmalıydım. Cılız bir erkek çocuğu. Hastalıklı, solgun benizli. Kendimi, tabii hemen tanıdım. Ama yaşımı merak edip fotoğrafı albümden çıkardım. Annem genellikle fotoğrafların arkasına tarih atardı. Ama bu fotoğrafta tarih yoktu. Bu fotoğraftaki günü ansımaya çalıştım. Güneş şemsiyesini ansıyordum. Yaz günleri bahçeye çıktığımda elime bu şemsiyeyi verirlerdi başıma güneş geçmemesi için. Ama o gün (fotoğrafın çekildiği gün), şemsiyeyi bir başka el tutuyordu. Kimin eli? Biri bana bir şeyler yediyordu. Kim? Kalkıp büyütecimi aldım ve fotoğrafı inceleme-

ye başladım. Ve elindeki kaşığı ağzıma götüren kişiyi tanıdım! Çakır'dı bu! Yüzü yandan görülüyordu. Fotoğrafın çerçevesine yalnızca yüzü ve tuttuğu kaşığı ağzıma götüren eli ve göğsü giriyordu. Yüzü o kadar belli belirsizdi ki, sanki yoktu. Çakır'dan kalan bu tek silik imgeden yola çıkarak bir düşünce kurdum: Çakır'ın yaşamından ölümüne değin yüzlerce çekilmemiş fotoğrafı gözlerimin önünden geçiyordu. Bu var olmayan fotoğrafları var etmek için sözcüklere başvuracaktım. Böylece ortaya,

ÇAKIR'IN
(FOTOBİYOGRAFİK)
ÖYKÜSÜ

çıkacaktı.

Başlık ortaya çıktığına göre, artık Çakır'ın öyküsünü yazabilirdim. Ölümünden kırk yıl sonra olsa da.

Hemen o gün işe koyuldum.

Ve her gün, yalnızca bir tek fotoğraf düşledim.

Yalnızca o fotoğrafı sözcüklere aktardım.

Bir ay süren bu foto-yazarlık serüvenimin sonunda, Çakır'ın yaşamından kesitleri kapsayan bir sözcük albümü çıktı ortaya.

Ne var ki bunun bir yazarlık olmadığını biliyordum. Bir tür, nasıl söyleyeyim, göz boyamaydı bu.

Olsun.

Düşlediğim bu albümü hiçbir zaman yayımlamaya-
cağıma göre hiç kimsenin gözünü boyamış olmaya-
cağım.

Hem boyasam da ne çıkar?

Çakır'ın yaşamı bir masal değil miydi?

Bugün, masalın yerini, foto-romanlar aldığına göre...

[Foto 1]

İki yaşlarında bir çocuk. Toz toprak içinde bir yolda. Çevrede ondan başka hiçbir canlı yok. Ne bir insan, ne bir hayvan.

Cansız bir nesne de yok. Yalnızca bir yol.

Çocuk, bir eli burnunda, ağlıyor. Ayakta durmakta güçlük çekiyor gibi.

Yapayalnız bırakılmış bir çocuk belli. Anası bırakıp gitmiş.

Belki dönüp aramayacak.

Bu tostoparlak, yalnız çocuğun fotoğrafı belki bir gazetede yayımlanacak. Büyük bir olasılıkla şu alt-başlıkla: “Sokak ortasına terk edilmiş bir çocuk bulundu. Kimliği meçhul sakat yavru Darülaceze’ye teslim edildi.”

[Foto 2]

Uzun bir yemek masasının çevresinde oturmuş çeşitli yaşlarda çocuklar.

Önlerinde çinko sahanlar, ellerinde birer kaşık, yemek yiyorlar.

Arkalarında, beyaz önlüklü, şişman bir adam.

Belki aşçı.

Çocuklardan biri, o kadar küçük ve kısa boylu olmalı ki masanın yüksekliğini ancak boynu aşabilmiş. Elinde sıkı sıkıya tuttuğu teneke kaşık. Kaşığı, boyunun kısalığı nedeniyle güçlkle kullandığı belli. Yanındaki çocuklardan biri ona bakıyor ve gülüyor. Beyaz önlüklü adam, ellerini arkasında kavuşturmuş, objektife bakıyor. Objektife bakan çocukların sayısı çok az. Çoğunun gözü, önlerindeki yemek tabağında. Kaşığı güçlkle (acemice?) tutan kısa boylu küçüğün ise nereye baktığı pek belli değil.

Hayır, belli: Elindeki kaşığa bakıyor.

1988 SEDAT SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ

FERİT EDGÜ

EYLÜLÜN
GÖLGESİNDE
BİR YAZDI

ROMAN

Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı, *yalnızlığın romanı, dostluk özleminin, iyi insan özleminin romanı. Ferit Edgü, Çakır'ı anlatırken, su yolunda kırılan testileri anlatırken, hepimizin yalnızlığını, hepimizin dostluk özlemini dile getiriyor. Şu iyice bunaldığımız koşullarda... Ve yalnızlığa, dostluğa, iyiliğe denk düşen bir anlatımla... Bir de bakıyorsunuz... Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı, günümüz Türkiye'sinin gayriinsanileşmiş durumunun izdüşümü oluvermiş...*

FETHİ NACİ

Ferit Edgü, 1988'de Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandığı *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı*'da, 1950'lerin başlarında İstanbul'un bir kıyı semtinde yaşam savaşı veren insanların yaşamları ve ölümlerinin öyküsünü anlatıyor. Çakır'ın (foto-biyografik) öyküsünü yazarken, kendi yazarlık uğraşını, yazmak eylemini de sorguluyor.

KAPAK RESMİ: FİKRET MUALLÂ

ISBN 978-975-07-0843-5

9 789750 708435

<http://www.canyayinlari.com>